

ZMIANY W RUCHU I INFRASTRUKTURZE TURYSTYCZNEJ NA PRZYKŁADZIE UZDROWISK DOLNOŚLĄSKICH

ELEONORA GONDA-SOROCZYŃSKA

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
e-mail: eleonora.gonda-soroczynska@up.wroc.pl

SŁOWA KLUCZOWE

uzdrowisko, turystyka uzdrowiskowa, usługi turystyczne, uzdrowiska dolnośląskie

STRESZCZENIE

We wszystkich uzdrowiskach w Polsce (44 uzdrowiska miejskie i wiejskie) podstawowymi usługami są usługi balneologiczne. Wraz z nimi funkcjonują tzw. usługi towarzyszące. Jednak w ostatnich kilkunastu latach istotną rolę odgrywają czy odgrywać będą usługi znacząco poszerzające ofertę typowo uzdrowiskową. Stanowią one nowe formy usług w turystyce uzdrowiskowej. Są to usługi rekreacyjno-sportowe, upiększające, modelujące sylwetkę, inne szeroko rozumiane usługi turystyczne. Ośrodki uzdrowiskowe zostały ośrodkami wielofunkcyjnymi bądź zabiegają o taki status. Wśród oferowanych urządzeń, zwłaszcza sportowych, wymienić należy takie, jak: baseny kryte i odkryte, plaże i kąpieliska urządzone, przystanie i mariny, tory saneczkowe i łyżwiarskie, stoki narciarskie, stadniny koni i ośrodki jeździeckie, tereny łowieckie i łowiska wędkarskie, boiska do piłki siatkowej, koszykówki, piłki nożnej, korty tenisowe, siłownie, fitness na powietrzu, fitness w pomieszczeniach, minigolf, kręgle, tenis stołowy. Coraz liczniej uruchamiane są wypożyczalnie rowerów, sprzętu wodnego (pływającego), samochodów. Spa & wellness to nieodzowne elementy każdego niemalże hotelu.

Wprowadzenie

Dolny Śląsk jest regionem szczególnym turystycznie, także wyjątkowo bogatym w uzdrowiska. Ma ich 11 (Cieplice Śląskie-Zdrój, Czerniawa-Zdrój, Długopole-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Jedlina-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Łądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, Przerzeczyn-Zdrój, Szczawno-Zdrój, Świeradów-Zdrój) na 44 uzdrowiska statutowe ogółem w Polsce (Ressel, 2006; Zuzańska-Żyśko,

Petryszyn, 2008, s. 133–144). Uzdrowiska będące miejscowościami turystycznymi powstały jako efekt występującego potencjału turystycznego, w tym uzdrowskiego (Białk-Wolf, 2010, s. 33–42). Niektóre z nich po okresie niebywałej świetności w latach przed II wojną światową zniknęły z mapy uzdrowisk. Są i takie miejscowości, które aktualnie zabiegają o status uzdrowiska. Ruch turystyczny, trendy w nim występujące, zachodzące zmiany, także w infrastrukturze badanych uzdrowisk, omówiono w przedstawionym artykule. Uzdrowiska zgodnie z najnowszymi tendencjami stają się turystycznymi ośrodkami wielofunkcyjnymi (Gonda-Soroczyńska, 2014, s. 68–75). Rosnąca liczba turystów, w tym kuracjuszy komercyjnych, determinuje funkcjonowanie rynku turystycznego oraz implikuje zmiany w formach obsługi turystów i kierowanych do nich ofert usługowych.

Nieprzeciętne walory krajobrazowe i naturalne czynniki lecznicze, w tym lecznicze wody mineralne, korzystne właściwości bioklimatyczne, torfy lecznicze (zwane borowinami), lecznicze właściwości klimatu są warunkiem przydatności środowiska przyrodniczego dla celów leczniczych i profilaktycznych (Burzyński, 2005, s. 16).

W ramach turystyki zdrowotnej wydzielono: lecznictwo uzdrowskie (usługi lecznicze: profilaktykę kardiologiczną, odnowę biologiczną, leczenie nadwagi, hydroterapię, psychoterapię, fizjoterapię, elektroterapię, przyrodolecznictwo, rehabilitację, balneoterapię, kinezyterapię), turystykę medyczną (usługi medyczne: chirurgię ortopedyczną, chirurgię plastyczną, chirurgię oka, chirurgię kosmetyczną, stomatologię, diagnostykę), turystykę wypoczynkową (usługi wypoczynkowe z programami pobytowymi, m.in. równowaga energetyczna, kuracja odchudzająca, weekend dla pań i panów, po porodzie, twoje plecy, tydzień w raj, dla biznesmena, dla zakochanych, dla sportowców, zdrowa kuchnia), turystykę aktywną (usługi rekreacyjno-sportowe, np. nordic walking, turystyka piesza, turystyka rowerowa), turystykę spa & wellness (odnowa biologiczna, zabiegi wodne, masaże, day spa, inne zabiegi) (Skowronek, Krukowska, Tucki, Szczecin-Kołobrzeg, 2012, s. 503). Turystyka uzdrowska to ważny sektor gospodarki (Hadzik, 2008, s. 9) stanowiący dobro wspólne, dający miejsca pracy, przyczyniając się do zapewnienia wysokiej jakości usług leczniczych. Nadto wykonuje zadania o szczególnym charakterze. Uzdrowiska to baza turystyczna, której potencjał stanowi ok. 18% bazy turystycznej całego kraju.

Cel badań, metody badań, hipoteza badawcza

Głównym celem badań było pokazanie typów, rodzajów usług turystycznych, ich ilości w funkcjonujących miejskich ośrodkach uzdrowskich Dolnego Śląska (Świeradowa-Zdroju z Czerniawą-Zdrojem, Cieplic Śląskich-Zdroju, Dusznik-Zdroju, Kudowy-Zdroju, Polanicy-Zdroju, Lądka-Zdroju, Szczawna-Zdroju). Dokonano oceny, czy występujące ilości są wystarczające, czy winny być zwiększone, czy obiekty turystyczne wymagają modernizacji. Wskazano, jakich usług brakuje.

W przeprowadzonych badaniach posłużono się następującymi metodami badawczymi: metodą analizy i krytyki źródeł, metodą statystyczną oraz metodą indywidualnych przypadków.

Hipoteza badawcza pracy to pytanie: Jakie nowe formy usług turystycznych winny pojawić się w badanych ośrodkach uzdrowskich Dolnego Śląska?

Usługi turystyczne w uzdrowisku

W uzdrowisku wskazać można różne rodzaje i formy turystyki oprócz *stricto* uzdrowiskowej (Faracik, Kurek, Mika, Pitrus, Ptaszycka-Jackowska, 2008, s. 285–286). Za Gaworeckim (2003, s. 283) przez usługi turystyczne rozumiemy wszystkie społecznie pożyteczne czynności służące zaspokojeniu potrzeb turystycznych materialnych (np. komunikacyjnych, noclegowych) i niematerialnych, czyli duchowych (np. kulturalno-rozrywkowych) człowieka. Usługi turystyczne świadczą komplementarne dobra turystyczne, tj. urządzenia i instytucje infrastruktury turystycznej. Wytwarzane są przez bezpośrednią gospodarkę turystyczną. W strukturze usług turystycznych wskazać można wiele rodzajów działalności usługowej, w tym także związanych z urządzeniami oraz instytucjami infrastruktury nieturystycznej, np. usługi komunalne, kwatery prywatne. Badane usługi dzielimy na podstawowe (zaspokajające potrzeby materialne turysty) i komplementarne (zaspokajające potrzeby duchowe turysty). Do usług podstawowych zaliczamy usługi transportowe (transport kolejowy, autobusowy, kolejowo-autobusowy, motoryzację indywidualną, lotnictwo cywilne); usługi noclegowe (hotel, motel, pensjonat, dom wycieczkowy, schronisko, schronisko młodzieżowe, ośrodek wczasowy, ośrodek kolonijny, ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy, dom pracy twórczej, domek turystyczny, kemping, pole biwakowe, ośrodek wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, kwatery agroturystyczna, zakład uzdrowiskowy, inny obiekt wykorzystywany w turystyce); usługi informacyjne prowadzone przez instytucje udzielające praktycznych rad dotyczących wyjazdu (biura i punkty informacyjne, system informacji turystycznej); usługi gastronomiczne: zakłady żywieniowe (restauracje i bary uniwersalne, jadalnie i bary szybkiej obsługi, bistra i bary przekąskowe), zakłady uzupełniające (kawiarnie i herbaciarnie, cukiernie i bary cukiernicze, winiarnie i bary winne, piwiarnie i bary piwne, bary rozrywkowe i aperitif), punkty gastronomiczne (bufety, smaźalnie, pijalnie i lodziarnie); usługi kulturowo-poznawcze; usługi naukowe; usługi biznesowe; usługi bankowe; usługi pośrednictwa i organizacji, tj. biura podróży tworzące powiązania między podmiotem turystyki a jej przedmiotem; usługi przewodnickie i pilotaż wycieczek; usługi wypoczynkowe i usługi w zakresie kultury fizycznej (tj. w zakresie czynnego wypoczynku i uprawiania sportu masowego); usługi w zakresie infrastruktury lokalnej (techniczna infrastruktura lokalna); usługi handlowe (sprzedaż artykułów żywnościowych, sprzętu turystycznego i odzieży, pamiątek, wydawnictw turystycznych, materiałów reklamowych, fotograficznych i innych); usługi rzemieślnicze (fryzjerskie i kosmetyczne, szewskie, krawieckie, pralnicze, fotograficzne, motoryzacyjne); usługi ubezpieczeniowe (ubezpieczenia podróżne, majątku, odpowiedzialności cywilnej, finansowe) (Faracik, Pawlusiński, 2008, s. 142–195; Gaworecki, 2003, s. 346).

Wśród usług noclegowych badaniom poddano hotele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, obiekty wczasowe, obiekty szkoleniowo-wypoczynkowe, zakłady uzdrowiskowe, inne obiekty nieklasyfikowane w latach: 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013 (w niewymienionych latach brak danych) (tab. 1).

Tabela 1. Obiekty noclegowe ogółem w latach: 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009, 2011, 2013

Rodzaj obiektu noclegowego	Rok	Uzdrowisko							
		Świeradów-Zdrój	Jelenia Góra (Cieplice Śląskie-Zdrój)	Duszniki-Zdrój	Kudowa-Zdrój	Polanica-Zdrój	Łądek-Zdrój	Jedlina-Zdrój	Szczawno-Zdrój
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hotele	2000	6	7	1	1	4	1	0	1
	2001	6	9	2	2	5	1	0	2
	2003	7	11	2	3	4	0	0	2
	2005	6	9	2	3	4	1	0	2
	2007	7	12	3	2	5	3	0	3
	2009	6	10	3	5	5	3	0	3
	2011	7	12	3	6	6	4	0	4
	2013	9	12	2	7	6	2	0	3
Pensjonaty	2000	9	2	0	0	2	0	0	0
	2001	6	0	0	0	3	0	0	0
	2003	4	0	0	0	3	0	0	1
	2005	6	0	0	1	3	0	0	1
	2007	5	1	0	0	3	0	0	1
	2009	5	1	0	2	6	0	0	1
	2011	6	1	0	2	6	1	0	0
	2013	6	1	0	2	7	1	0	0
Inne obiekty hotelowe	2000	–	–	–	–	–	–	–	–
	2001	–	–	–	–	–	–	–	–
	2003	–	–	–	–	–	–	–	–
	2005	0	5	0	2	1	1	0	1
	2007	5	4	2	0	2	1	0	1
	2009	8	5	2	0	1	2	0	0
	2011	5	5	2	2	1	4	1	0
	2013	5	5	2	3	1	4	1	0
Domy wycieczkowe	2000	1	2	0	1	0	0	0	0
	2001	0	1	0	1	1	0	0	0
	2003	0	1	0	0	1	0	0	0
	2005	0	0	0	0	1	0	0	0
	2007	0	0	0	0	0	0	0	0
	2009	0	0	0	0	0	0	0	0
	2011	0	0	0	0	0	0	0	0
	2013	0	0	0	0	0	0	0	0
Schroniska Młodzieżowe	2000	0	1	1	2	0	1	1	0
	2001	0	1	1	1	1	1	1	0
	2003	0	1	0	1	0	1	1	0
	2005	0	0	0	1	0	0	0	0
	2007	0	0	0	1	0	0	0	0
	2009	0	0	0	1	0	0	0	0
	2011	0	0	0	0	0	0	0	0
	2013	0	0	0	1	0	0	0	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obiekty czasowe	2000	9	4	8	7	4	3	0	1
	2001	9	1	11	12	3	3	0	1
	2003	7	1	9	10	2	1	0	1
	2005	7	1	9	8	2	1	0	1
	2007	9	0	7	7	3	2	0	1
	2009	10	0	5	8	3	2	0	1
	2011	11	0	6	5	2	2	0	1
	2013	11	0	4	6	2	1	0	1
Obiekty szkoleniowo-wypoczynkowe	2000	–	–	–	–	–	–	–	–
	2001	1	1	4	1	0	2	0	0
	2003	2	1	5	2	1	3	0	0
	2005	0	1	5	1	1	2	0	0
	2007	0	0	5	0	1	2	0	0
	2009	0	0	4	0	1	1	0	0
	2011	0	0	5	0	0	1	0	0
	2013	0	0	2	0	0	1	0	0
Zakłady uzdrowiskowe	2000	4	1	1	1	1	3	0	1
	2001	4	1	2	3	1	3	0	1
	2003	1	1	2	1	1	0	0	1
	2005	2	4	2	1	1	0	0	1
	2007	2	4	2	1	1	1	0	1
	2009	2	5	2	1	1	1	0	1
	2011	2	2	2	1	1	2	0	1
	2013	1	6	5	6	6	2	3	7
Inne obiekty nieklasyfikowane	2000	2	14	2	3	4	1	0	2
	2001	7	14	0	5	2	3	0	2
	2003	6	11	3	2	4	4	0	1
	2005	5	6	2	2	1	0	0	0
	2007	4	4	2	2	1	0	0	0
	2009	4	5	1	1	1	2	0	0
	2011	6	0	0	1	1	0	0	0
	2013	5	1	0	0	1	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Porównując rok 2000 i 2013, stwierdza się, iż największa liczba miejsc noclegowych ogółem w badanych ośrodkach pozostaje na dotychczasowym poziomie lub zwiększa się. W międzyczasie zlikwidowano całkowicie domy wycieczkowe, schroniska (zachowało się jedno schronisko młodzieżowe w Kudowie-Zdroju). W większości miejscowości zmniejszyła się liczba obiektów czasowych (wyjątek Świeradów-Zdrój z Czerniawą-Zdrój) i obiektów szkoleniowo-wypoczynkowych.

Usługi kulturowo-poznawcze należą do tych, na które w ostatnich latach jest zapotrzebowanie i możliwy jest ich rozwój.

W badaniach wśród usług kulturowo-poznawczych uwzględniono: galerie i salony sztuki, filharmonie, teatry, kina, muzea. Brak w tabelach 2–6 którejś z 8 badanych miejscowości uzdrowiskowej oznacza niewystępowanie w niej danej usługi.

Tabela 2. Galerie i salony sztuki w badanych ośrodkach uzdrowiskowych w latach 200–2013

Uzdrowisko	Rok					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Jelenia Góra (Cieplice Śląskie-Zdrój)	3	3	3	3	3	2
Szczawno-Zdrój	1	0	1	1	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 3. Filharmonie w badanych ośrodkach uzdrowiskowych w latach 2009–2013

Uzdrowisko	Rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Jelenia Góra (Cieplice Śląskie-Zdrój)	1	1	1	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 4. Teatry w badanych ośrodkach uzdrowiskowych w latach 2009–2013

Uzdrowisko	Rok				
	2009	2010	2011	2012	2013
Jelenia Góra (Cieplice Śląskie-Zdrój)	2	2	1	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 5. Kina w badanych ośrodkach uzdrowiskowych w latach 2000–2013

Uzdrowisko	Rok													
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Jelenia Góra	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3
Duszniki-Zdrój	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kudowa-Zdrój	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Polanica-Zdrój	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Łądek-Zdrój	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0
Jedlina-Zdrój	1	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela 6. Muzea w badanych ośrodkach uzdrowiskowych w latach 2000–2013

Uzdrowisko	Rok													
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Świeradów-Zdrój	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jelenia Góra	3	3	3	3	4	4	4	4	6	5	5	4	4	4
Duszniki-Zdrój	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kudowa-Zdrój	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	2	2	1	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Świeradów-Zdrój łącznie z Czerniawą-Zdrojem.

Z badań wynika, iż w zakresie funkcjonowania galerii i salonów sztuki oraz filharmonii w latach 2000–2013 nie nastąpiły zmiany, odnośnie do funkcjonowania teatrów od 2011 r. w Jeleniej Górze pozostał tylko jeden taki funkcjonujący obiekt, w zakresie funkcjonowania kin w Dusznikach-Zdroju, Kudowie-Zdroju, Łądku-Zdroju i Jedlinie-Zdroju jedyne kina zamknięto, a w Jeleniej Górze z 4 kin pozostawiono 3 obiekty kinowe. Odnośnie do muzeów w Świeradowie-Zdroju zlikwidowano jedyne muzeum, w Jeleniej Górze w 2000 r. działały 3 muzea, obecnie otwarte są 4 (wzrost), w Dusznikach-Zdroju sytuacja od 2000 r. jest stabilna, tj. działa jedno muzeum, natomiast w Kudowie-Zdroju są obecnie udostępnione turystom 2 muzea. Należałoby pomyśleć o ponownym uruchomieniu zamkniętych obiektów usług kulturowo-poznawczych.

Usługi typowo uzdrowiskowe

W każdym uzdrowisku są leczeni kuracjusze legitymujący się chorobami przewlekłymi, które stanowią aktualnie jeden z najważniejszych problemów społecznych. Choroby przewlekłe są spowodowane przez szkodliwe czynniki zewnętrzne niezależne od człowieka (zwłaszcza toksyny w wodzie, powietrzu, glebie, produktach spożywczych, będące następstwem rozwoju cywilizacyjnego) oraz zależne od człowieka (palenie papierosów, niewłaściwe odżywianie, brak aktywności ruchowej). Lecznictwo uzdrowiskowe ma także służyć edukacji w zakresie wychowania zdrowotnego i kształtować prawidłowe nawyki w prozdrowotnym stylu życia.

Balneologia i medycyna fizykalna to samodzielne dyscypliny medycyny. Dysponują one własnymi, specyficznymi metodami leczniczymi i diagnostycznymi. Wyniki leczenia osiągnane metodami balneologicznymi są trwalsze i bardziej fizjologiczne. Nadto nie wywołują skutków ubocznych. Zabiegi balneologiczne pobudzają mechanizmy adaptacji i uruchamiają rezerwy czynnościowe organizmu. Charakterystyczną cechą przyrodolecznictwa jest działanie czynników leczniczych kompleksowo. Tworzywa naturalne (wody mineralne, peloidy, gazy), jakimi posługuje się lecznictwo uzdrowiskowe, mają niezwykle bogaty i złożony skład chemiczny.

Tabela 7. Kuracjusze korzystający z zabiegów balneologicznych zakwaterowani w zakładach uzdrowiskowych

Uzdrowisko	Rok													
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Świeradów-Zdrój z Czerniawą- -Zdrojem	4 433	3 084	790	581	1 240	2 631	2 806	2 568	2 692	2 425	3 432	2 983	1 489	770
Cieplice														
Śląskie-Zdrój	7 700	4 924	2 030	2 057	3 271	3 356	3 555	3 178	3 649	3 727	2 989	2 619	7 006	11 050
Duszniki-Zdrój	6 314	7 822	8 491	6 787	5 454	4 422	3 940	4 460	4 180	3 767	3 726	3 820	4 350	5691
Kudowa-Zdrój	8 883	19 663	8 847	6 042	4 247	3 945	3 020	3 808	4 209	3 470	3 257	4 291	6 537	12 628
Polanica-Zdrój	9 041	8 820	8 068	5 999	4 870	5 634	4 672	4 611	5 318	3 698	3 680	6 640	5 074	9663
Łądek-Zdrój	7 941	7 921	9 524	4 301	0	0	300	2 596	3 059	1 776	3 671	3 754	3 306	3 107
Jedlina-Zdrój	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	150	2 024	1 232
Szczawno-Zdrój	12 487	13 053	12 630	7 424	4 098	6 200	6 440	6 966	5 979	3 055	2 868	3 184	11 412	9 022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. „0” oznacza brak danych statystycznych.

Największa liczba kuracjuszy korzystających z zabiegów balneologicznych zakwaterowana jest w zakładach uzdrowiskowych. Zazwyczaj zabiegi te oferowane są w tym samym obiekcie co zakwaterowanie. W tabeli 7 przedstawiono to zagadnienie w poszczególnych ośrodkach uzdrowiskowych.

Danych dotyczących liczby wszystkich turystów ogółem korzystających z zabiegów balneologicznych brak. W 2013 r. najwięcej kuracjuszy korzystało z zabiegów balneologicznych w Kudowie-Zdroju (12 628 osób), Cieplicach Śląskich-Zdroju (11 050 osób) i Polanicy-Zdroju (9663 osoby), a najmniej w Świeradowie-Zdroju z Czerniawą-Zdrojem (770 osób). W tych dwóch ostatnich ośrodkach uzdrowiskowych większość korzystających z zabiegów zakwaterowana była w hotelach, pensjonatach, kwaterach prywatnych, a danych brak.

We wszystkich uzdrowiskach w Polsce (44 uzdrowiska miejskie i wiejskie) podstawowymi usługami są usługi balneologiczne (Karasiński, 2001, s. 29). Wraz z nimi funkcjonują tzw. usługi towarzyszące.

Wymienia się grupy zabiegów balneologicznych:

- a) wodolecznictwo – kąpiele mineralne w basenach i wannach, kąpiele wirowe, perełkowe, kwasowęglowe, masaże podwodne, bicze szkockie, płaszcz wodny, hydroterapia jamy ustnej, aerozole na gałki oczne, kuracja pitna;
- b) peloidoterapia – kąpiele i okłady borowinowe, okłady z pasty borowinowej na przyzębie, tampony borowinowe na gałki oczne, wlewy borowinowe doodbytnicze;
- c) wziewy – inhalacje olejkowe i mineralne;
- d) kinezyterapia – gimnastyka lecznicza zbiorowa, gimnastyka lecznicza indywidualna;
- e) elektrolecznictwo – galwanizacje i elektrostymulacje, jonoforezy, impulsowe pole magnetyczne wysokiej częstotliwości, prądy diadynamiczne, prądy interferencyjne, ultradźwięki, laser, pole magnetyczne niskiej częstotliwości (magnetotron);
- f) inne, np. masaże klasyczne, okłady parafinowe.

Usługi znacząco poszerzające ofertę typowo uzdrowiskową

Turystyka uzdrowiskowa i rekreacja stanowią podstawę nowoczesnego produktu uzdrowiskowego. W ostatnich kilkunastu latach istotną rolę odgrywają czy odgrywać będą usługi znacząco poszerzające ofertę typowo uzdrowiskową (Słomka, Kicińska, 2009, s. 161–166). Są to usługi rekreacyjno-sportowe, usługi upiększające, czyli szeroko rozumiane usługi turystyczne. Ośrodki uzdrowiskowe zostały bądź zabiegają o stanie się turystycznymi ośrodkami wielofunkcyjnymi (Łęcka, 2003, s. 174–175). Wśród oferowanych urządzeń, zwłaszcza sportowych, wymienić należy takie, jak: baseny kryte i odkryte, plaże i kąpieliska urządzone, przystanie i mariny, tory saneczkowe i łyżwiarskie, stoki narciarskie, stadniny koni i ośrodki jeździeckie, tereny łowieckie i łowiska wędkarskie, boiska do piłki siatkowej, koszykówki, piłki nożnej, korty tenisowe, zajęcia sportowe prowadzone przez instruktora, siłownie, fitness na powietrzu, fitness w pomieszczeniach, minigolf, kręgle, tenis stołowy (Faracik, Pawlusiński, 2008, s. 195). Świadczą one liczne usługi

turystyczne. Coraz częściej uruchamiane są wypożyczalnie rowerów, sprzętu wodnego (pływającego), bilard, pokoje zabaw dla dzieci wraz z opiekunkami.

Spa & wellness to nieodzowne elementy każdego niemalże hotelu, sanatorium, domu wczasowego (Faracik i in., 2008, s. 286–290). Realizują one program odnowy biologicznej i psychicznej. Rzecz można, iż coraz większą popularnością cieszą się uzdrowiska, w których nie tylko można się leczyć, ale dodatkowo „poprawić” urodę (Łazarek, Łazarek, 2007, s. 139). Współczesny człowiek pragnie być nie tylko zdrowszy, ale i piękniejszy. Stąd zapotrzebowanie na usługi upiększające typu spa & wellness. Spa w największym skrócie oznacza korzystanie z wody, w miarę możliwości leczniczej (od starorzymskiego porzekadła *sanus per aquam* – „zdrowie przez wodę”). Różne formy może przybierać to korzystanie z wody: pływanie, kąpiele w wodzie leczniczej, termalnej lub zwykłej wzbogaconej ozonem, masaże podwodne, wodne (np. bicze szkockie, bicz płaszczowy), sauna, kuracja pitna z użyciem wody mineralnej lub ziół.

Ośrodki odnowy biologicznej proponują różne zabiegi. Prześcigają się w swoich ofertach. Wymienić można niektóre, np. kaldarium (zabieg podobny do sauny fińskiej, przebywanie w kabinie, jednak w niższej temperaturze tj. ok. 40–50°C, w atmosferze nasyconej parą wodną, dzięki dużej ilości pary wodnej oczyszcza skórę i wyszczupla sylwetkę); laconium (sauna sucha, gorąca, poprzez nadmierne pocenie powoduje oczyszczanie całego organizmu); endermologia (technika masażu mechanicznego, likwiduje cellulit i wyszczupla sylwetkę); masaż klasyczny, ręczny, wodny, parowy, gorącymi i zimnymi kamieniami, powodujący odprężenie, poprawę sylwetki; kąpiele Kleopatry – zabiegi wykonywane przy zastosowaniu mleka, oleju, wody, składników mineralnych (odpowiednie nawilżenie ciała, odmłodzenie); akupresura (stymulacja określonych punktów ciała łagodząca bóle głowy oraz uczucie zmęczenia); aquarobik lub aqua aerobik – gimnastyka wykonywana w wodzie, najczęściej w takt muzyki (zabieg posiadający cechy treningu, masażu, oszczędzający stawy); ayurveda (medytacje i ćwiczenia jogi powodujące ogólną regenerację organizmu); krioterapia (ozębienie całego ciała bądź pewnych jego części); elektroterapię (terapię galwaniczne, diatermia, akupunktura elektryczna likwidujące stany chorobowe organizmu); aromaterapia (leczenie zapachami); koloroterapia (leczenie kolorami) i inne (Łazarek, Łazarek, 2007, s. 139–145). Wszystkie te zabiegi w gabinetach spa & wellness mają przede wszystkim odstresować człowieka, upiększyć go, odmłodzić, wyzwolić pozytywne energie, myśli, odczucia. Uzdrowiska dzięki spa & wellness są nie tylko centrami zdrowia, ale także centrami urody.

Poniżej (w tab. 8 i 9) przedstawiono liczbę najczęściej występujących elementów sportowo-rekreacyjnych w badanych ośrodkach uzdrowiskowych, stanowiących usługi świadczące o wielofunkcyjności tych miejscowości w 2009 i 2013 r. Szerokość, bogactwo oferty usługowej, zwłaszcza w niektórych miejscowościach, znacząco powiększyły się lub pojawiły jako novum (np. Świeradów-Zdrój z Czerniawą-Zdrojem, Kudowa-Zdrój, Polanica-Zdrój).

Tabela 8. Wyposażenie turystycznych obiektów noclegowych w roku 2009 w elementy sportowo-rekreacyjne

Uzdrowisko	Rok 2009												
	boisko do siatkówki lub koszykówki	kort tenisowy	basen kryty	siłownia	sauna	solarium	bilard	tenis stołowy	minigolf	wypożyczalnia sprzętu pływającego	pokój zabaw dla dzieci	wypożyczalnia rowerów	suma
Świeradów-Zdrój z Czarniawą-Zdrojem	2	1	8	9	15	1	7	6	0	0	0	1	50
Cieplice Śląskie-Zdrój	4	2	2	5	6	2	3	10	2	0	5	5	46
Duszniki-Zdrój	4	0	1	6	6	3	6	6	1	0	1	2	36
Kudowa-Zdrój	6	1	3	3	5	2	4	4	0	0	2	4	34
Polanica-Zdrój	4	1	2	6	4	1	3	5	0	0	1	2	29
Lądek-Zdrój	4	1	1	2	5	3	4	5	0	0	4	3	32
Szczawno-Zdrój	0	0	0	2	2	1	1	2	0	0	0	0	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Dla Jedliny-Zdroju brak danych. Świeradów-Zdrój razem z Czarniawą-Zdrojem.

Tabela 9. Wyposażenie turystycznych obiektów noclegowych w roku 2013 w elementy sportowo-rekreacyjne

Uzdrowisko	Rok 2013																	
	boisko do siatkówki lub koszykówki	boisko do piłki nożnej	kort tenisowy	basen kryty	basen otwarty	siłownia	sauna	solarium	zabiegi spa	zajęcia prowadzone przez instruktora	bilard	tenis stołowy	kręgle	minigolf	wypożyczalnia sprzętu pływającego	wypożyczalnia sprzętu turystycznego	pokój zabaw dla dzieci	suma
Świeradów-Zdrój	4	2	3	12	0	10	16	3	13	9	8	7	1	0	0	10	9	107
Cieplice Śląskie-Zdrój	2	1	1	3	0	4	7	2	3	5	6	5	0	0	0	9	3	51
Duszniki-Zdrój	2	1	0	2	0	4	5	1	3	4	4	2	0	0	0	5	4	37
Kudowa-Zdrój	4	3	1	5	1	3	5	1	5	5	6	4	0	0	1	3	3	50
Polanica-Zdrój	4	2	0	3	1	2	7	1	5	2	3	3	0	0	0	4	4	41
Lądek-Zdrój	1	0	2	1	0	2	4	3	4	1	5	5	0	0	0	4	3	35
Szczawno-Zdrój	0	0	0	0	0	1	2	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS. Dla Jedliny-Zdroju brak danych.

Podsumowanie

Usługi spa & wellness cieszą się coraz większym zainteresowaniem w ośrodkach uzdrowiskowych, a wpływające korzystnie na ich wielofunkcyjność, kierowane są przede wszystkim do osób w średnim wieku (zwłaszcza kobiet), o wysokiej pozycji zawodowej, stabilnych dochodach i stosunkowo wysokim statusie materialnym. W proponowanych ofertach znajdują się zabiegi kosmetyczne, relaksujące, kondycyjne, często z wykorzystaniem technik niekonwencjonalnych.

Wnioski końcowe

1. W badanych ośrodkach uzdrowiskowych Dolnego Śląska winny pojawić się nowe formy usług turystycznych, takie jak: wypożyczalnie sprzętu sportowego (różnego), siłownie napowietrzne i wewnętrzne.

2. Z wyjątkiem Świeradowa-Zdroju należałoby zwiększyć ilość usług spa & wellness w pozostałych ośrodkach.

3. Turystyka zdrowotna spa & wellness stanowi przykład innowacyjnego kierunku w uzdrowiskach (Dryglas, 2006, 2009, s. 168; Gryszel, Jaremen, Rapacz, 2009, s. 146–149; Hadzik, 2009, s. 203).

4. Turystyka zdrowotna spa & wellness stanowi nową markę na polskim rynku turystycznym (Hadzik, 2009, s. 203).

5. Dotychczasowe ilości usług turystycznych są niewystarczające. Z przeprowadzonych wywiadów wśród turystów i władz lokalnych wynika, że należałoby zwiększyć ilość usług gastronomicznych.

6. Społeczeństwo polskie wykazuje coraz większe zainteresowanie zdrowym trybem życia, dlatego w sposób szczególny winno zwrócić się uwagę aktywne formy rekreacji.

7. Ważna jest działalność propagandowo-informacyjna instytucji społecznych, podmiotów komercyjnych za pośrednictwem mass mediów w kierunku upowszechniania prozdrowotnych i aktywnych form wypoczynku i rekreacji.

8. Winno zwrócić się uwagę na powiązanie ośrodków spa & wellness z turystyką biznesową.

9. Rozwój spa & wellness to współczesne zjawisko cywilizacyjne związane także ze wzrostem zamożności naszego społeczeństwa i zwiększonym zapotrzebowaniem na tego typu usługi.

Literatura

- Białk-Wolf, A. (2010). Uzdrowisko jako miejscowość turystyczna. W: M. Boruszczak (red.), *Turystyka zdrowotna* (s. 33–42). Gdańsk: Wyd. WSTiH w Gdańsku.
- Burzyński, T. (red.). (2005). *Czynniki wpływające na jakość i konkurencyjność usług turystycznych w miejscowościach uzdrowiskowych*. Kraków: Instytut Turystyki Sp. z o.o.
- Dryglas, D. (2006). *Kształtowanie się produktu turystycznego uzdrowisk w Polsce*. Kraków: Wyd. UJ.

- Dryglas, D. (2009). *Innowacje produktowe turystyki uzdrowiskowej*. W: J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda (red.), *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego* (s. 167–174). Krynica-Zdrój: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych RP.
- Faracik, R., Kurek, W., Mika, M., Pitrus, E., Ptaszycka-Jackowska, D. (2008). *Rodzaje i formy turystyki*. W: W. Kurek (red.), *Turystyka* (s. 196–290). Warszawa: PWN.
- Faracik, R., Pawlusiński, R. (2008). *Usługi i zagospodarowanie turystyczne*. W: W. Kurek (red.), *Turystyka* (s. 142–195). Warszawa: PWN.
- Gaworecki, W.W. (2003). *Turystyka*. Warszawa: PWE.
- Gonda-Soroczyńska, E. (2014). Wielofunkcyjność czy jednofunkcyjność? Uzdrowiska w obliczu przemian przestrzennych? *Prace Naukowe UE we Wrocławiu*, nr 32, 68–75.
- Gryszel, P., Jaremen, D.E., Rapacz, A. (2009). *Innowacje w percepcji jednostek samorządu terytorialnego i klientów uzdrowisk*. W: J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda (red.), *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego* (s. 144–160). Krynica-Zdrój: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych RP.
- Hadzik, A. (2008). Turystyka uzdrawiskowa – teoretyczne ujęcie problemu. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 488, Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 10*, 9–21.
- Hadzik, A. (2009). *Turystyka wellness jako przykład innowacyjnego kierunku w uzdrowiskach. Teoria i praktyka*. W: J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda (red.), *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego* (s. 199–212). Krynica-Zdrój: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych RP.
- Karasiński, Z. (2001). *Rynek usług uzdrawiskowych w Polsce*. Poznań: Wyd. WSZiB w Poznaniu.
- Łazarwk, M., Łazarek, R. (2007). *Uzdrowiska w Europie. Teraźniejszość i rys historyczny*, Lublin: Wyd. WSS-P w Lublinie.
- Łęcka, I. (2003). Nowe (?) trendy w turystyce zdrowotnej. *Prace i Studia Geogr.*, nr 32, 173–190.
- Ressel, E. (2006). *Polskie uzdrawiska- kurorty, sanatoria, spa, centra odnowy biologicznej*, Bielsko-Biała: Pascal.
- Skowronek, E., Krukowska, R., Tucki, A. (2012). Innowacyjność i rozwój oferty uzdrawiska Nałęczów SA jako odpowiedź na zapotrzebowanie rynku turystyki zdrowotnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 698, Ekonomiczne Problemy Usług nr 83*, 495–508.
- Słomka, T., Kicińska, A. (2009). Turystyka uzdrawiskowa i rekreacja jako podstawa nowoczesnego produktu uzdrawiskowego. W: J. Golba, K. Rymarczyk-Wajda (red.), *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrawiskowej i lecznictwa uzdrawiskowego* (s. 161–166). Krynica-Zdrój: Stowarzyszenie Gmin Uzdrawiskowych RP.
- Zuzańska-Żyśko, E., Petryszyn, J. (2008). Od funkcji przemysłowej do turystycznej – przykład Ustronia. W: I. Jażdżewska (red.), *Funkcja turystyczna miast* (s. 133–144), Łódź: Wyd. UŁ.

NEW FORMS OF SERVICES IN SPA AND HEALTH TOURISM BASED ON THE EXAMPLE OF LOWER SILESIAN SPA RESORTS

KEYWORDS | spa and health resort, spa tourism, tourist services, Lower Silesian spa resorts

ABSTRACT | Balneological services represent basic services in Polish spa and health resorts (44 urban and rural spas). Along with them the so-called complementary services are also provided. However, in the course of the recent several years the significant role has been and most probably will be played by the services which can significantly expand a typical spa and health offer. Such services constitute a new form of support in spa oriented tourism. They involve recreational and sport services, beauty treatment or body shaping ones, as well as other broadly approached tourist services. Currently spa resorts have turned into multifunctional centers or are striving to obtain such status. Among the offered facilities, especially the sport ones, the following should be listed: indoor and outdoor swimming pools, adequately arranged beaches and bathing waters, harbors and marinas, toboggan runs and skating rinks, ski slopes, horse stables and equestrian centers, hunting grounds and fisheries, volleyball and basketball courts, football pitches, tennis courts, gyms, outdoor fitness facilities, indoor fitness rooms, mini golf, bowling alleys, table tennis. An increasing number of bike rentals, water equipment rentals or car rentals are being opened. Spa & Wellness facilities represent the essential components of almost every hotel.

Translated by Hanna Baurowicz-Fujak